א וואונדערליכע מעשה

פון

מהר"ל מפראג'ס

אברודער

ר' חיים ב"ר בצלאל ז"ל.

א זעהר וואונדערליכע געשיכטע פון דעם גרויסען תנא
וועגען זיין התחברות מיט דעם רמ"א ז"ל.
ארויסגענומען פון מאנוסקריפטען געשריבען אין
א לייכטען זשארגאן.

פרייז 30 מארק

פערלאג און אייגענטהום פון בוכהאנדלונג
יצחק מאיר קאהן לאדז אלעקסאנדריסקי 16.

דרוקעריי מ. צעדערבוים, פיעטרקוב.

תרפ"א—1921

W drukarni M. Cederbauma w Piotrkowie, 1921 r.

99

אַ וואוּנְדֶערְלִיכֶע מַעֲשׂה

פוּן

מהר"ל מִפְּרָאג'ס

אַבְּרוּדֶער

ר' חַיִּים כ"ר בְּצַלְאֵל ז"ל.

א זעהר וואונדערליכע געשיכטע פון דעם גרויסען תנא
וועגען זיין התחברות מיט דעם רמ"א ז"ל,
ארויסגענומען פון מאנוסקריפטען געשריבען אין
א לייכטען זשארגאן.

פרייז 30 מארק

פערלאג און אייגענטהום פון בוכהאנדלונג
יצחק מאיר קאהן לאדז אלעקסאנדריסקי 15.

דרוקעריי מ. צעדערבוים, פיעטרקוב.

תרפ"א—1921

W drukarni M. Cederbauma w Piotrkowie, 1921 r.

א וואונדערליכע מעשה פון הייליגען גאון רבי חיים ב״ר בצלאל דעם מהר״ל מפראג׳ס א ברודער.

דער רמ״א, הגאון רבנו משה איסרלס, וואס מיר פיהרען זיך נאך זיינע מנהגים און שולחן ערוך האט געהאט א חבר וואס ער האט געהאט מיט איהם געלערנט צוזאמען פון קינדהייט אן, דעם גאון רבנו חיים ב״ר בצלאל וואס האט געמאכט דעם „ספר החיים״ און דעם ספר אגרת הטיול דעם „מהר״ל מפראג׳ס א ברודער, די חברים האבען זיך שטענדיג געלעבט אין גרויס אהבה צוזאמען און ווען דער רמ״א איז געווארען רב אין קראקא האט ער מיט זיך אויך מיטגענומען רבי חיים׳ן און דער מדובר איז געווען צווישען זיי אז ווען דער רמא וועט דארפען אבפאהרען אויף א געוויסע צייט פון קראקא אין גליל אין פראווינץ וואס געהער צו קראקא זאל רבי חיים די צייט פערנעהמען די שטעלע פון רבנות. און א מאל האט דער רמ״א געשיקט רבי חיים׳ען אויף׳ן פראווינץ און דער רמא איז געבליבען אין קראקא. ויהי היום און דער רבי חיים׳ס ווייב איז געשטארבען, ס׳זענען אוועק איניגע צייטען און אין שטאדט האט זיך געטומעלט וועגען שידוכים פאר רבי חיים׳ען, מע האט איהם גערעדט מיט גבירים און מיט רבנים, דעם רמ״א זענען אבער די אלע שידוכים נישט געפעהלען געווען, וויל ער האט גוט געקענט זיין חבר ווי גרויס ער איז. און רבי חיים ווען מען האט איהם אנגע-שלאגען א שידוך האט ער געשוויגען און גאר נישט געענטפערט אלע שידוכים האבען אלזא געמיינט אז רבי חיים פערלאזט זיך אויף׳ן רמ״א אז ער זאל פאר איהם אויסקלייבען א שידוך ווי פאר

איהם פאסט, רבי חײם האט עס אבער נישט געמײנט, און ווען דער רמ״א איז א מאהל אבגעפאהרען פון קראקא האט רבי חײם געשיקט נאך א בעקאנטען שדכן, וואס ער האט איהם געהאלטען פאר א קלוגען וואס קאן האלטען בײ זיך א סוד און געזאגט: הער וואס איך וועל דיר זאגען נאר דו זאלסט עס פאר קײנעם נישט דערצעהלען, זעה פאר מיר אויס אזא סארט שידוך דא אין שטאדט וואס דער מענש זאל זײן פון א ארענטליכע כשר׳ע פאמיליע, מען זאל נישט קײן הויכע, נאר ער זאל האבען א בעזונדער הויז אי הויף מיט א כך ספרים וואו ער זאל מיר קענען האלטען איך זאל קענען זיטצען אלײן און לערנען, עס מעג זײן אפילו פון א משפחה בעלי-מלאכות אדער ער אלײן נ׳ בעל-מלאכה מאכט אויך נישט אויס נאר ער זאל זײן א כשר׳ער, ערהרליכער יוד, און מיט דעם בעדינג ער זאל מרוצה ווערען קײן מענשען נישט מגלה צו זײן אז איך בין זײן אײדעם אויב דו וועסט געפינען די זאכען זאלסט דו מיר געבען צוויסען און איך וועל דיר זאגען וואס צו טהאן, דער שדכן איז נעגאנגען, געטומען זוכען איבער׳ן שטאדט און געפונען א בעקער וואס ער האט געקענט פאר א כשר׳ן יודען, ער איז אלזא צו איהם ונעקומען און געזאגט: הער ברודער, איצט קאנסטו זוכה זײן צו אזא הצלחה וואס דו האסט זיך גאר קײנמאל נישט געגלויבט אז דײנע אײניקלעך זאלען דאס קענען האבען, דו קענסט איצט האבען רבי חײם׳ען פאר א אײדים דען ער האט מיר אזוי און אזוי געזאגט און איך וויים אז דו האסט א ארענטליכע מײדעל און א בעזונדער צימער אין הויף, און וועגען די ספרים וואס דו האסט נישט דארפסטו זעהן וואס צו טהאן, נאר זעה הזהר והזהר זאלסט עס קײנעם נישט דערצעהלען, זעה זיך צואײלען, די זאך גיכער צו מאכען, ווײל ווען דער רמ״א וועט צוריק קומען פון גליל העלען מיר שוין וועגען דעם נישט קענען רעדען. דער בעקער א ערהרליכער יוד א ירא שמים אהן קונצען וואס האט גערן געוואלט זוכה זײן צו האבען אײדים׳ס רבנים האט איהם באלד געענטפערט: נא דיר

צװײ טױזענד גילדען מזומנים און נעה צום רב און נעהם בײ איהם א רשימה פון די ספרים װאס ער דארף, קױף זײ און שטעל זײ אװעק בײ מיר אין הױז דער השם יתברך זאל דיר נאר העלפען זאלסט קאנען אױספיהרען די זאך אז עס זאל זײן למזל. דער שדכן איז אװעק מיט שמחה. ער האט גוט געװאוסט אז דער בעקער װעט איהם פאר זײן טרחה גוט בעצאהלען, ער איז אלזא געקומען צו רבי חײמ׳ען און דערצעהלט די מעשה, די זאך איז רבי חײמען געפעלען געװארען, ער האט איהם געגעבען א רשימה און דער שדכן האט געקױפט די אלע ספרים, האט געמאכט רײן די שטוב אװעקגעשטעלט די ספרים, און די זאך איז געװען בסוד גדול, קײן שום ילוד-אשה האט דעם פון נישט געװאוסט, און דער בעקער האט אױף זיך גענומען ער זאל עס קײנעם נישט דערצעהלען, ער זאל זיך נישט ריהמען פאר קײן שום בן אדם אפילו נאך דער התונה אז ער האט רבי חײמ׳ען פאר א אײדים. אױך מאכען דעם קשר, צו די תנאים איז קײנער נישט געװען אױסער זײ אלע דרײ. נאך די תנאים האט זײ רבי חײם געהײסען געהן אהײם און װאר־טען ביז א געװיסע צײט. נאכער װי דער רמ״א װעט צוריק קומען, װעט ער זעהן װי צו מאכען.

אלס דער רמ״א איז צוריק געקומען פון װעג און רבי חײמ׳ען הערצליך בעגריסט האט ער געזעהן אז רבי חײם איז פערזארגט נישט בײם פולען מוטה, װאס זעהסט דו עפעס הײנט אזױ שלעכט אױס, האט איהם דער רמ״א געפרעגט, װאס פעהלט דיר דא בײ מיר, אפשר איז דײן עגמת נפש װײל דו ביסט אהן א װײב, זאלסט דו װיסען אז דו װעסט באלד געהאלפען װערען. זײענדיג אין װעג האט מען מיר פארגעלעגט פאר דיר א שידוך מיט יענעם למדן און גביר פון יענע שטאדט, איך האב נאך קײן קלארע תשובה נישט געגעבען, דאך איז עס מיר געפעלען פאר א גלײכע זאך אױב דו װילסט װעל איך שרײבען א בריעף װעט ער באלד קומען און מען װעט די זאך למזל ענדיגען, רבי חײם האט אױף דעם

געשוויגען, גארנישט געענטפערט און אין איניגע טעג ארום זאגט ער צום רמ״א ווײסט מײן טײערער ליעבער חבר וואס איך האב בעשלאסען פאהרען צו מײן פאמיליע אין פראג, זאגאר די ביסט מיר דאך בעסער פון צעהן ברודער דאך בענקט מיר דאס הארץ איך וויל מיך זעהן מיט מײן פאמיליע און מיט מײן ליכטיגען ברודער דעם גרויסען מהר״ל, בײ די ווערטער האט זיך בײם רמ״א געוויזען טרעהרען אין די אויגען, ווי הײסט, האט ער געזאגט, די זאלסט עס מיר טהאן וואס מיר זענען אזוי געקניפט און געבונדען וואס דו ביסט מיר טײערער ווי צעהן זיהן, וואס פעהלט דיר דען בײ מיר, רעד בעסער נישט אזעלכע דבורים וואס פערשאפען מיר גרויסע קרענקונג. איך וועל דיר פון מיר נישט אוועקלאזען, רבי חײם האט אויך געוויינט, האט געשוויגען, גארנישט געענטפערט, און אין א משך פון א צײט האט ער איהם ווידער געזאגט: האלט מיך נישט אב, דען איך קאן נישט משנה זײן מײןווארט וואס איך האב געזאגט, די הארץ ציהט מיר צו מײן פאמיליע, איך בין דאך נישט געבוירען פון א שטײן וויל אויך מקים זײן די מצוה פון אבגעבען כבוד א עלטערען ברודער וואס דאס איז דאוריתא, אלזא דארפסט דו אויף מיר קײן פערא־יבעל נישט האבען, ס׳איז מיר ווירקליך שווער פון דיר זיך אבצושײדען וואס זאל איך אבער טהאן, סאיז אזוי בעשלאסען געווארען און אזוי מוז זײן, ווי דער רמ״א האט געזעהן אז ער האלט זיך פעסט בײ זײן דעה און קײן ווערטער וועלען נישט העלפען האט ער געזאגט צו רבי חײם׳ען אויב אזוי לאז מיך וועל איך דיר האטש מכבד זײן פאר דײן אבי־רײזען און דעם קינפטיגען ראש חדש וועל איך פון דײן כבוד וועגען מאכען א סעודה פאר די נכבדים פון שטאדט, און נאכהער וועל איך דיר אוועקשיקען בשלום מיט שמחה און געזאנג ווי דיר פאסט, רבי חײם האט איהם געדאנקט פאר׳ן כבוד, און ווען ס׳איז געקומען ראש חדש האט דער רמ״א געמאכט א גרויסען מאהלצײט פאר די עלטסטע פון שטאדט, אין מיטען דער סעודה האט יערער

געדרש׳ענט „רזין דאורייתא״ סודות. וואונדער אין דער תורה וואָס
דער השם יתברך האָט אונז געגעבען ווי אַזעלכע גאונים און
קדושים, נאָכהער האָט דער רמ״א געדונגען אַ טײַערע קאַרעטע
און משרתים וואָס זאָלען איהם אויף׳ן וועג בעדינען, רבי חײם
האָט אָבער גאָרנישט געוואָלט. ער האָט נאָר גענומען מיט זיך דעם
אויבענדערמאָנטען שרכן, ווי רבי חײם האָט זיך אײַנגעזעצט אין די
קאַרעטע איז איהם דער רמ״א מיט אַ קאָמפּאַניע נכבדים פֿון
שטאָדט געפֿאָהרען בעגלײטען, נאָך זײ איז געגאַנגען כמעט די
גאַנצע שטאָדט, מענער, ווײַבער און קינדער, זעהענדיג דעם רב
מיט די גאַנצע „פני״ פֿאָהרען איהם בעגלײטען זענען אויך אַלע
נאָכגעגאַנגען, אויך דער אובענדערמאָהנטער בעקער איז אויך געווען
בתוכם, אַבפֿאָהרענדיג אַ צוויי וויאָרסט פֿון שטאָדט איז דער רמ״א
געפֿאַלען אויף׳ן האַלדז רבי חײם׳ען, זײ האָבען געוויינט אויף׳ן אָבי-
שײדען זיך אײנער פֿון אַנדערען, און זיך געווינשעוועט, דער רמ״א
מיט דער גאַנצער סביבה זענען געפֿאָהרען צוריק אין שטאָדט נאָר
דער שרכן איז געבליעבען צו זײַן זײַן משרת, און אויך דער בעַ-
קער האָט זיך אָבגעשטעלט צו זעהן וואָס דאָ וועט זײַן, מיט זײ
איז רבי חיים אַזוי ווײַטער געפֿאָהרען ביז נאַכט. ווי ס׳איז געוואָרען
נאַכט האָט רבי חיים אָבגעפֿאַרטיגט דעם בעל-עגלה אַ הײם, זאָ-
גענדיג אַז דאָ וועט ער דינגען אַנ׳אַנדערען, ער האָט זיך איבער-
געטהאָן אין אַנדערע מלבושים, און זײ האָבען געדונגען אַ בעלי-
עגלה צו פֿאָהרען אין קראַקאָ, קומענדיג אין שטאָדט האָבען זײ
אַראָבגעשטיגען צום בעקער אין הויז. האָבען געשיקט נאָך זיעבען
אײַנפֿאַך פּראָסטע מענשען פֿון המון מצרף צו זײַן צום מנין, וועל-
כע האָבען רבי חײם׳ען נישט געקאָנט מע האָט געשטעלט אַ חופּה
דער שרכן האָט מסדר קידושין געווען און רבי חײם האָט מקדש
געווען זײַן ווײַב כדת משה וישראל, נאָכהער האָט מען פֿאַר די
זיעבען מענשען געמאַכט אַ מאָלצײַט. פֿאַר טאָג זענען זײ זיך צעַ-
גאַנגען, מען האָט אַלזאָ גאָרנישט געוואוסט, נאָר אַ קול איז אַרויס

אז דער בעקער האט די נאכט התונה געמאכט זײן טאכטער און האט קײנעם נישט גערופען אויף די חתונה, קרובים און בעקאנטע האבען זיך שטארק געװאונדערט. ס׳איז בײ אלע געװען א פלא, נאר אז מ׳האט איהם געפרעגט האט ער שוין געפונען פערשיעדענע תרוצים אזוי אז מיט דער צײט איז עס פארגעסען געװארען, און רבי חײם איז נישט ארויסגעגאנגען מפתח ביתו. איז געזעסען טאג און נאכט, האט אנ״אויג נישט צוגעטהאן נאר עוסק געװען בהתמדה גדולה אין לערנען, האט געלערענט תורה לשמה, לשם שמים. אזוי איז ער געזעסען צװײ יאהר און קײנער האט פון דעם גאר־נישט געװאוסט.

אין יענע צײט איז אין קראקא געשעהן א מגפה רחמנא לצלן וואס אלע די גאנצע שטאדט, זענען געקומען צום רמ״א, דעם רב פון שטאדט ער זאל מתפלל זײן און בעטען רחמים בײם רבונו של עולם ער זאל אבהאלטען די מגפה, דער רמ״א האט געהײסען חוקר ודורש זײן אין שטאדט, טאמער װעט מען הערען פון װעלכע עם איז זינד און דאסגלײכען װאס מע װערד דורכדעם געשטראפט. דערװײל זענען געקומען מענשען און דערצעהלט דעם רב אז עס געהט אום א קלאנג אז דעם בעקערס אײדים װאס איז שוין צװײ יאהר נאך זײן חתונה, לעבט מיט יענע און יענע נקבה, דער רב האט איהם באלד געהײסען ברענגען, די שמשים זענען זיך אװעק צו רבי חײם׳ען אין הויז און האבען איהם געבראכט צושלעפען, זײ האבען איהם נישט דערקענט, און איהם אװעקגעשטעלט אין די גרויסע בית-דין שטוב, דער רמ״א איז דאן געװען בײ זיך אין צימער, אז מ׳האט איהם געגעבען צו װיסען אז דער בעל-עברה שטעהט שוין אין בית-דין שטוב איז ער ארויסגעקומען, און װי ער האט אויפגעהויבען די אויגען ארײנצוקוקען איהם אין פנים האט ער איהם דערקענט, ער האט איהם באלד געהײסען פרײ לאזען, האט איהם גיך ארײנגענומען צו זיך אין צימער, איהם נעפאלען אויפ׳ן האלדז און זײער געװײנט. אלס ער האט אויפגעהערט צו

װײַנען האָט ער אױפגעהױבען די אױגען און געזעהן רבי חײם לאַכט. דער רמ״א האָט איהם אַלזאָ געפרעגט דרײַ זאַכען, ערשטענס װי קומסט דו צום בעקער צו זײַן זײַן אײַדים, צװײטענס, מיט װאָס האָסט דו געזינדיגט װאָס מע זאָל אױף דיר אױסטראַכטען אַזאַ פּרעמרע זאַך, דריטענס װאָס לאַכסט דו. אױף דעם האָט איהם רבי חײם געענטפערט. אױף די ערשטע שאלה װאָס איך האָב מיר אױס-געקליבען דעם בעקער איז װײַל איך האָב בײַ דיר אין הױז געהאַט גרױסע שטערונגען אין לערנען און דאַװנען, איך האָב נישט געקאָנט עוסק זײַן אין עבודות השם װי געהער צו זײַן, האָב איך מיר אַלזאָ אױסגעקליבען אַ אָרט, אַ שטילען אָרט װאו איך זאָל קענען לערנען און דאַװנען און קײנער זאָל מיר נישט שטערען, צו דעם צװעק האָב איך געררופען יענעם שרכן און ער האָט מיר בעזאָרגט מיט אַזאַ אָרט נאָך מײַן פערלאַנגען, און דאָס װאָס דו פּרעגסט מה פשעי ומה חטאתי, איז די זאַך אַזױ, שױן צװײ יאָהר אַז איך בין יומם ולילה עוסק אין תורה און עבודה און מיר פעהלט גאָרנישט, ס׳איז מיר אָמת זײער גוט, דען מײַן שװער האַלט מיר אױס בכבוד גדול, און מײַן װײַב איז אַ אשה כשרה פאָלגט דעם מאַן, פּיהלענ-דיג אַז עס איז מיר זײער גוט האָב איך אָנגעהױבען מורא צו האָ-בען איך זאָל נישט װערען בײַ זיך שטאָלץ, קריגען גדלות, האָב איך געבעטען בײַם השם יתברך ער זאָל געבען עפּעס שפלות, איך זאָל נישט זײַן בײַ זיך גרױסדיג, איך האָב חלילה נישט געמײנט אױף אַזאַ שפלות חס ושלום נאָר אַז דער רצון פון בורא ברוך הוא איז אַזױ איז מיר אױך ניחא, און דאָס װאָס די פּרעגסט מיר װאָס איך לאַך, איך האָב געלאַכט װאָס דו האָסט געװײנט, דער רמ״א איז נאָכהער אַרױס געגאַנגען צו די שמשים װאָס זענען געשטאַנען גרײט מיט ריטער צו שלאָגען דעם בעל-עברה און געהײסען אָב-לאָזען, דער מענש איז נישט קײן בעל עברה, און רבי חײם׳ען האָט ער געהאַלטען בײַ זיך צװײ װאָכען ביז ער האָט איהם גע-לאָזען אהײם.

די ווערטער אבער וואס רבי חײם האט געזאגט אז ער האט געבעטען בײ גאט שפלות איז דעם רמ״א גוט געלעגען אין גע־דאנקען, ער האט זיך אלזא מישב געווען און בעשלאסען צו געהן זעהן אין דער שטיל וואס ער טהוט, אויב סאיז ריכטיג ווי ער האט געזאגט, ער האט אלזא גענומען זײנע שמשים וואס האבען געוואוסט וואו דער בעקער וואוינט און צוויי א זײגער נאך האלבע נאכט איז ער אוועק צו איהם אין הויף, זיך געשטעלט אונטער׳ן פענסטער וואו רבי חײם איז געזעסען אום צו הערען וואס ער טהוט. און ער האט געהערט ווי צוויי קולות לערהרנען זײער שארף, געטליך הויך, מיעפזיניג מיט גרוסען שכל לערהרנען זײ צוזאמען אזוי אז עס איז יעדעס ווארט געווען צו קושען, אײן קול האט ער דער־קענט זײן חבר רבי חײמ׳ס דער אנדערע קול אבער איז איהם גע־ווען גאר אונבעקאנט. דער רמ״א איז אזוי געשטאנען א ערך פון א האלבע שעה, נאכהער האט ער אנגעקלאפט אין טהיר און גע־בעטען עפענען, אויף די פראגע ווער איז דאס האט ער געענטפערט: איך בין משה אויסערליש, ער האט איהם באלד געעפענט, נאר אלס דער רמ״א איז אריין עין שטוב האט ער געזעהן נאר רבי חײם אלײן זיצט אויסער איהם איז קײנעם נישט צו זעהן, קײן ילוד אשה, איך האב דאך געהערט, האט ער געפרעגט, צוויי קולות לערהרנען און איצט זעה איך דא קײנעם נישט נאר דיר אלײן, זאג מיר אלזא ווער האט דא מיט דיר געלהרענט, איך בין אויף דיר גוזר זאלסט מיר זאגען דעם אמת, אז די ביזט אויף מיר גוזר מוס איך דיר פאלגען און גאנצען דעם אמת, האט רבי חײם געזאגט, דא זיצט אליהו הנביא, ער לערהרנט מיט מיר שטענדיג און איז איצט אויך דא, דא איז דער רמ״א בײ זיך אראבגעפאלען און געזאגט, פרעג זשע אלזא בײ אליהו הנביא אז ער איז דא, זאל ער מיר מוחל זײן און זאגען, וואס טויג איך נישט. פאר וואס גע־פעהלט איך איהם נישט און אין וואס בעשטעהט מײן זינד וואס ער ווײזט זיך מיר נישט, וואס איך קאן נישט זוכה זײן איהם צו זעהן און לערהרנען תורה פון זײן מויל. דאן האט אליהו הנביא וואס איז

דארט געוועזן געזאגט צו רבי חיים׳ען, זאג דעם רב רבי משה איסערליש אז דו מיט דיין גרויסקייט ביסט דו נאך נישט געקומען אפילו צו די קנעכעל פון רמ״א. נאר מיר ליידען נישט קיין ברייטע ארבעל, דאס הייסט די גרויסקייט די גאוה פון רבנות, אמת א רב קאן אנדערש נישט זיין אבער מיר ליעבען נאר דעם וואס איז ביי זיך שפל׳דיג און בעשיידען, ווייזט זיך נישט ארויס פאר מענשען, נאר צו אזא ענטדעקען מיר זיך. און וויל דער רב טראגט דאך אויף זיך א יאך פון רבנות און ער מוז זיך אזוי פיהרען, ווולען מיר זיך אלזא צו איהם נישט מגלה זיין און שטערען פון זיין ארבייט פון זיין געטליכער עבודה, יהי רצון אז מיר זאלען אלע זוכה זיין צו די גרויסע ליכט און צו א גאולה שלמה במהרה בימינו אמן.